

Ahkâmü'l-Kur'ân'a dair ilk eserin İmam Şâfiî tarafından hazırlandığı kabul edilir. Onun ahkâm âyetlerinin tefsirine dair görüşlerini daha sonra Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî müstakil bir eserde toplamış ve bu eser Zâhid Kevserî'nin mukaddimesiyle birlikte Kahire'de neşredilmiştir (1371/1952, I-II; Brockelmann bu eserin Beyhakî'ye ait olduğunu zannetmiştir, bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 619). Daha sonra Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî mezhebine bağlı fakihlerle Zeydiyye, İmâmiyye ve Zâhiriyye âlimleri ahkâmü'l-Kur'ân'a dair çeşitli eserler kaleme almışlar ve bu eserlerde ahkâm âyetlerini kendi mezheplerini destekler mahiyette tefsir veya te'vil etmişlerdir.

Ahkâmü'l-Kur'ân sahasında yazılmış başlıca eserler arasında, Hanefîler'den Ebü'l-Hasan Ali b. Müsâ el-Kummî'nin (ö. 305/917) *Ahkâmü'l-Kur'ân ve Kitâbü Nakzı (ba'zî) mâ hâlefe fihi's-Şâfi'î el-İrâkıyyin fi ahkâmü'l-Kur'ân* adlı eserleri, Tahâvî'nin *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i, Cessâs'ın *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i (İstanbul 1338, I-II; Kahire 1347) ve Civen'in *et-Tefsîrâtü'l-Ahmediyye fi beyânü'l-âyâtü's-şer'îyye mâ'a ta'rîfâtü'l-mesâ'ilü'l-fıkhiyye*'si (Hindistan 1300; Bombay 1327; Mısır 1346); Şâfiîler'den Ebü Sevr İbrâhim b. Hâlid el-Kelbî'nin (ö. 240/854-55) *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i ile Kiyâ el-Herrâsî'nin (ö. 504/1110) *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i (Kahire 1974, I-II); Mâlikîler'den İsmâil b. İshak el-Ezdî (ö. 282/895) ile Ebü Muhammed Kâsım b. Asbağ el-Kurtubî'nin (ö. 340/951) *Ahkâmü'l-Kur'ân*'ları, İbn Ebü Zemenî'nin diye meşhur olan Muhammed b. Abdullah el-Mürri'nin (ö. 399/1008) *Müntehabü'l-ahkâm*'i (Cezayir 1308) ve Ebü Bekir İbnü'l-Arabî'nin (ö. 543/1148) *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i (Kahire 1332/1913, I-II) ile Abdülmün'im b. Muhammed b. Feres el-Girnatî'nin (ö. 597/1200-1201) aynı adlı eseri sayılabilir. Mâlikî âlimlerinden Ebü Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî'nin (ö. 671/1272) tefsiri, *el-Câmi' li-ahkâmü'l-Kur'ân* (Kahire 1935) adını taşımakla birlikte sadece ahkâm âyetlerinin tefsirinden ibaret olmayıp daha çok ahkâma ağırlık veren umumi bir tefsirdir. Hanbelîler'den Ebü Ya'lâ el-Ferrâ'nın da (ö. 458/1065-66) bir *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i vardır.

Zeydiyye'den Hüseyin b. Ahmed en-Necerî'nin (VIII. asır) *Şerhu'l-hamsimî'e âye* adlı eseri kaynaklarda zikredilmişse de günümüze kadar ulaşmamıştır.

Yine Zeydiyye'den Necmeddin Yûsuf b. Ahmed el-Yemânî'nin (ö. 832/1428) *eş-Şemerâtü'l-yâni'a ve'l-ahkâmü'l-vâziha el-kâti'a'sı*, Muhammed b. Hüseyin b. Kâsım el-Yemenî'nin *Müntehabü'l-merâm şerhu âyâtü'l-ahkâm*'i; İmâmiyye'den Mîkdâd b. Abdullah b. Muhammed el-Hillî'nin (ö. 826/1423) *Kenzü'l-irfân fi fıkhi'l-Kur'ân*'i (Tahran 1313); Zâhirîler'den Ebü'l-Hasan Abdullah b. Ahmed İbnü'l-Mugallîs'in (ö. 325/936) *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i da bu sahada yazılan eserlerin diğer örnekleridir.

Son zamanlarda ahkâmü'l-Kur'ân'a dair yazılan eserler arasında, Muhammed Siddîk Han'ın *Neylül-merâm min tefsiri âyâtü'l-ahkâm*'i (Leknev 1292), Konyalı Mehmed Vehbi Efendi'nin *Ahkâm-ı Kur'ânîyye* (İstanbul 1343) adlı eseri, Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin *Ravâ'iu'l-beyân fi tefsiri âyâtü'l-ahkâm mine'l-Kur'ân*'i (Dımaşk 1391; Mazhar Taşkesenlioğlu tarafından tercüme edilerek 1984'te İstanbul'da yayımlanmıştır) ve Celâl Yıldırım'ın *Kur'ân Ahkâmı ve Mezheb İmamlarının Görüş Farkları* (İstanbul 1971-1972) adlı eserleri sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire 1348, s. 57, 282, 292, 306; Kiyâ el-Herrâsî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Müsâ Muhammed Ali—İzzet Ali İd Atıyye), Kahire 1974-75, I, 20-21; Zerkeşi, *el-Burhân* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1376-77/1957-58 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), II, 3-5; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, Kahire, ts., II, 537; *Keşfü'z-zunûn*, I, 20; *İzâhu'l-meknûn*, I, 36; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1164, 1772; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 619, 734; M. Zâhid Kevserî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* [Şâfiî, nşr. Abdülganî Abdühâlik], Kahire 1371/1951 — Beyrut 1400/1980, Mukaddime, I, 12-15; Abdüvehhâb Hallâf, *İlmü uşulü'l-fıkhi*, Kuveyt 1388/1968, s. 32-35, 42-43; Hüseyin ez-Zehbî, *et-Tefsîr ve'l-müfessîrîn*, Kahire 1396/1976, II, 432-473; Ali Şevâh İshak, *Mu'cemü muşannefâtü'l-Kur'ânü'l-Kerîm*, Riyad 1403-1404/1983-84, I, 91-121.

BEDREDDİN ÇETİNER

AHKAMÜ'L-KUR'ÂN

(احكام القرآن)

İmam Şâfiî'nin (ö. 204/819)
Kur'an'daki

bazı ahkâm âyetlerinin tefsirine ve onlardan hüküm çıkarma metoduna dair görüşlerini toplayan eser.

Eseri bizzat Şâfiî kaleme almamış, tanınmış hadis âlimi Beyhakî (ö. 458/1066) derlemiştir. Beyhakî, gerek Şâfiî'nin gerekse öğrencileri Büveyfî, Ebü Sevr,

Harmele, Rebî' el-Cîzî, Müzenî, Rebî' el-Murâdî gibi âlimlerin kitaplarından Şâfiî'ye ait görüş ve tahlilleri bir araya toplayarak bu eseri meydana getirmiştir. Eserin baş tarafında, Kur'an hükümlerini öğrenmeye teşvik, âm ve hâs lafızlar, Kur'an ve Sünnet'e uymanın farz oluşu, **haber-i vâhid*** in Kur'an'daki yeri, nesih, **istihsan*** in reddi gibi konulara kısaca temas edilmiş, daha sonra âyetler fikhî konular esas alınmak suretiyle tefsir ve tahlile tâbi tutulmuştur.

Eseri ilk defa Ebü Üsâme İzzet el-Attâr, kendi elindeki nüsha ile Dârü'l-kütübü'l-melekiyye el-Mısıryyye'de (Talat Seksiyonu, nr. 715) kayıtlı bulunan nüshayı karşılaştırarak iki cilt halinde yayımlamıştır (Kahire 1371/1952). Abdülganî Abdühâlik bu esere dipnotlar eklemiş ve Şâfiî'ye ait görüşlerin zikredildiği kaynaklara işaretler yer yer açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca baş tarafında Muhammed Zâhid Kevserî'nin eseri tanıtan ve ahkâmü'l-Kur'an'la ilgili bilgiler ihtiva eden bir takdimi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şâfiî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ebü Üsâme İzzet el-Attâr), Kahire 1371/1952 — Beyrut 1400/1980, I-II; *Keşfü'z-zunûn*, I, 20; Sezgin, *GAS*, I, 489-490.

İSMET ERSÖZ

AHKAMÜ'L-KUR'ÂN

(احكام القرآن)

Tahavî'nin (ö. 321/933)
ahkâm âyetlerinin tefsirine dair
eseri.

Kaynaklarda bahsedildiği halde yazmalarını hakkında bugüne kadar bilgi bulunmayan eserin bilinen tek nüshası, Vezirköprü'de Fâzıl Ahmed Paşa Kütüphanesi'ndedir (nr. 814). Bu nüsha, müellif nüshası ile mukabele edilen ve 455 (1063) yılında tashih gören sağlam bir nüshadan 757'de (1356) İbnü'l-Guzûlî diye mâruf Muhammed b. Ahmed tarafından istinsah edilmiştir. 35×25 (24×17) cm. ebadında olan eser tam değildir. İki cüz halinde 425 varaktan ibaret olan mevcut kısım, müstensihinin ifadesine göre, eserin birinci cildir ve "Kitâbü'l-mükâtebe" ile son bulur. İkinci cilt ise "Kitâbü'l-hudûd" ile başlar.

Tahavî, ahkâm âyetlerini sûrelerdeki yerlerine göre değil, "Kitâbü't-tahâre", "Kitâbü's-salât", "Kitâbü'z-zekât" vb. adlarla fikhî kitapları sistemine göre sıra-